

Силабус курсу:

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Спеціальність:	014.01 «Середня освіта (українська мова та література)»
Рік підготовки:	1
Семестр викладання:	осінній
Кількість кредитів ЄКТС:	3
Мова(-и) викладання:	українська
Вид семестрового контролю	залік

Автор курсу та лектор:

доцент, кандидат філологічних наук Глуховцева Ірина Ярославна

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові

доцент кафедри журналістики та українознавчих студій

посада

gluh18@snu.edu.ua

електронна адреса

+38-050-736-85-14

телефон

Viber за
номером
телефону
месенджер

за розкладом

консультації

Викладач лабораторних занять:*

непередбачено

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

посада

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

Викладач практичних занять:*

доцент, кандидат філологічних наук Глуховцева Ірина Ярославна

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові

доцент кафедри журналістики та українознавчих студій

посада

gluh18@snu.edu.ua

електронна адреса

+38-050-736-85-14

телефон

Viber за
номером
телефону
месенджер

за розкладом

консультації

Анотація навчального курсу

Цілі вивчення курсу: Дисципліна «Вступ до мовознавства» покликана подати найважливіші відомості про мову з огляду на сучасний стан мовознавчої науки: висвітлити питання про природу і сутність мови, її походження, закономірності розвитку й функціонування на різних історичних етапах, походження й розвиток письма, генеалогічну і типологічну класифікації мов, структурні рівні та одиниці мови; сформулювати наукове розуміння сутності мови як суспільного явища, закономірностей її розвитку та функціонування, виробити у здобувачів освіти філологічне мислення.

Результати навчання: Знати: найголовніші закономірності виникнення, розвитку, будови та функціонування людської мови, основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, зв'язок мови і мовлення, мови і мислення, основні періоди розвитку української мови, різномірну (системну) організацію української мови та її норми, граматичні особливості використання мовних одиниць у провідних мовних стилях.

Уміти: демонструвати належний рівень знання державної мови для реалізації письмової та усної комунікації; розкривати зв'язки мовознавства з іншими гуманітарними науками; оперувати системою сучасних мовознавчих термінів; обґрунтовувати практичне застосування лінгвістичних знань, умінь і навичок у різних професійних сферах сучасного світу; класифікувати звуки мови за основними та додатковими ознаками; членувати мовленнєвий потік; характеризувати типи системних відношень лексичних одиниць; визначати явища полісемії, омонімії, паронімії; розрізняти пряме і переносне лексичне значення слів; характеризувати граматичні значення і критерії виділення різних частин мови в різних мовах світу; класифікувати частини мови за основними критеріями; характеризувати сурядні і підрядні словосполучення, види зв'язку у них; аналізувати типи речень за різними ознаками; класифікувати мови світу за різними ознаками; критично оцінювати традиційні й сучасні теорії походження мови.

Передумови до початку вивчення: Базові знання, отримані при вивченні дисципліни «Сучасна українська літературна мова (фонетика та фонологія)».

Мета курсу (набуті компетентності)

Унаслідок вивчення навчального курсу здобувач вищої освіти набуде таких компетентностей:

ЗК1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (мовно/мовленнєва компетентність).

ФК1. Здатність формувати компетентного мовця, національно свідому мовну особистість з прагненням до вивчення української мови, яка комунікативно доцільно й виправдано користується засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування.

ФК7. Здатність оперувати фаховою термінологією для розв'язання професійних завдань.

ФК13. Здатність аналізувати мовні одиниці, визначати їх взаємодію та характеризувати мовні явища й процеси, що їх зумовлюють.

ФК14. Здатність застосовувати знання про систему та норми української літературної мови у практиці навчання ЗСО, надавати консультації з дотримання норм літературної мови та культури мови.

ПРН1. Демонструвати належний рівень володіння державною мовою для реалізації письмової та усної комунікації.

ПРН6. Знати основні періоди розвитку української мови, її системну організацію, норми, граматичні особливості використання мовних одиниць у провідних мовних стилях.

Структура курсу

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1.	Вступ. Загальні питання мовознавства	денна 2/0/0 заочна 0,5/0/0	Мовознавство як наука, методи і напрями мовознавства. Предмет, завдання і методи науки про мову. Методи мовознавчої науки. Мова як об'єкт вивчення і як складна багатофункціональна структура. Мова як особлива знакова система. Мовознавство в системі наук. Методи, аспекти, прийоми й процедури дослідження мови. Мова і мислення. Мова і мовлення.	Участь в обговоренні
2.	Мова, її природа і функції. Структура мови. Системний характер будови мови	денна 2/0/2 заочна 0/0/0,5	Мова як об'єкт вивчення і як складна багатофункціональна структура. Мова як особлива знакова система. Виникнення людської мови як наукова проблема. Об'єктивні процеси історичного розвитку мов. Виникнення мови та процеси їх розвитку у різних суспільних формаціях.	Участь в обговоренні Таблиці
3.	Питання класифікації мов. Генеалогічна класифікація. Основні сім'ї, групи і підгрупи мов світу	денна 2/0/2 заочна 0,5/0/0	Морфологічна (типологічна) класифікація мов та основні типи мов. Наукове значення генеалогічної та типологічної класифікації мов. Визначення поняття спорідненості мов. Основні етнографічні, статистичні, історично-культурні дані про найбільші сім'ї мов. Найпоширеніші мови світу, принципи їх класифікації. Міжнародні мови, їх функціональна роль. «Мертві» мови. Їх роль для вивчення сучасних мов. Критерії побудови генеалогічної класифікації мов. Значення при цьому порівняльно-історичного методу. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Загальна характеристика найпоширеніших мовних сімей. Індоевропейські мови	Участь в обговоренні Виконання вправ Презентація
4.	Історична зумовленість виникнення письма. Основні етапи та форми розвитку письма. Графіка. Орфографія. Принципи орфографії	денна 2/0/2 заочна 0,5/0/0,5	Значення писемного виду мови в історії людства. Основні етапи історії письма. Графіка й алфавіти. Транскрипція і транслітерація	Участь в обговоренні Виконання вправ
5.	Фонетика як наука про звуки людської мови. Фонетика і фонологія. Членування мовного потоку. Склад. Типи складів. Фраза	денна 0/0/2 заочна 0/0/0,5	Класифікація голосних і приголосних звуків (фонем). Фонема. Інваріант і варіант фонем. Фонетичне членування мовного потоку. Фонетичні процеси. Аспекти вивчення звуків мови. Розрізнення фонетики й фонології. Фонема, її розрізнявальні ознаки. Типи варіантів фонем. Способи визначення складу. Співвідношення слова і такту. Проклітики й енклітики. Наголос. Типи наголосу за способом вираження. Види наголосу за місцем у слові, за здатністю переміщатися. Фраза. Фразовий наголос. Складові компоненти інтонування. Співвідношення фрази з синтагмою й реченням.	Участь в обговоренні Виконання вправ Тести

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
6.	Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови. Лексикографія. Фразеологія, значення та стилістичні функції фразеологізмів	денна 2/0/5 заочна 0/0/0,5	Слово – предмет лексикології. Поняття лексичної системи мови. Зміни в лексичному складі мови. Стилiстичні шари лексики. Лексичне значення слів. Словниковий склад мови за походженням та використанням. Класифікація фразеологічних одиниць. Системні зв'язки у фразеології. Природа лексичного значення. Структура лексичного значення слова. Типи лексичних значень. Денотат. Сигніфікат. Конотативне значення. Структура лексичного значення слова. Семема. Лексико-семантичний варіант слова. Сема. Екстралінгвістичний компонент лексичного значення. Прямі й переносні значення слова. Типи переносів. Метафора. Метонімія. Внутрішня форма слова. Вільні лексичні значення. Синтаксично й фразеологічно зумовлені значення. Завдання лексикографії як науки. Типи словників. Принципи класифікації слів. Принцип побудови словників. Роль словників для нормалізації лексичного складу мови	Участь в обговоренні Виконання вправ Тести
7.	Словотвір (дериватологія) – учення про способи і засоби творення слів. Морфеміка. Структура слова і його морфемний склад. Предмет граматики. Розділи граматики. Основні одиниці і елементи граматичної будови мови. Граматичне значення слова	денна 2/0/1 заочна 0,5/0/0	Морфемна структура слова. Морфема – найменша значуща одиниця мови і складова частина слова. Типи морфем. Поняття кореня та афікса. Види афіксальних морфем. Основні способи словотворення. Граматична категорія. Граматичне значення. Граматична форма. Способи і засоби їх вираження. Поділ слів на частини мови. Семантичні розряди (класи) різних частин мови.	Участь в обговоренні Виконання вправ
8.	Синтаксис – учення про речення і сполучення слів у реченні	денна 2/0/2	Предмет синтаксису. Словосполучення. Речення: його основні ознаки та аспекти вивчення, поняття синтагми. Будова простого і складного речення	Участь в обговоренні

Рекомендована література

Базова:

1. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2006. 143 с.
2. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
3. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2006. 396 с.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2004. 368 с.

Допоміжна:

1. Атлас української мови: у 3 т. К., 1984 –2000.
2. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Український словотвір у термінах : словник-довідник. Тернопіль : Джура, 2007. 260 с.

4. Герета Н. М., Торчинський М. М. Вступ до мовознавства. Київ : Товариство «Знання», 2000. 44 с.
5. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій Л. О. Словник лінгвістичних термінів : лексикологія, фразеологія, лексикографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 272 с.
6. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 388 с.
7. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова : Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 223 с.
8. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. *Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колоски»*. Київ, 2001.
9. Радчук В. Параметри і взаємодія мов. *Дивослово*. 2005. №6. С. 36–44; №7, С.42–48.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
11. Скопненко О. І., Сюта Г. М. Мала філологічна енциклопедія : довідник. Київ : Довіра, 2007. 480 с.
12. Українська мова. Енциклопедія / вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.

Оцінювання курсу

За повністю виконані завдання здобувач вищої освіти може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Участь в обговоренні	10
Тести. Презентація. Виконання вправ	10/5/40
Самостійна робота	15
Залік	20
Разом	100

Шкала оцінювання здобувачів вищої освіти

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

<i>Плагіат та академічна доброчесність:</i>	Під час виконання практичних завдань здобувачі вищої освіти мають дотримуватися політики академічної доброчесності. Запозичення оформлювати відповідними покликаннями. Списування є забороненим. Результати навчання здобувачів вищої освіти викладач оцінює об'єктивно. Здобувачі вищої освіти самостійно виконують навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).
<i>Завдання і заняття:</i>	Усі завдання, передбачені програмою курсу, мають бути виконані своєчасно й оцінені в спосіб, зазначений вище. Аудиторні заняття здобувачі вищої освіти мають відвідувати регулярно. Пропущені заняття (з будь-яких причин) мають бути відпрацьовані з отриманням відповідної оцінки не пізніше останнього тижня поточного семестру. Через поважну причину (хвороба, академічна мобільність тощо) терміни відпрацювання можуть бути збільшені за письмовим дозволом декана.
<i>Поведінка в аудиторії:</i>	На заняття здобувачі вищої освіти приходять до аудиторії відповідно до розкладу, не запізнюючись. Під час занять: не залишають аудиторію без дозволу викладача; коректно поводяться між собою; вільно висловлюють свої погляди; не заважають викладачеві проводити заняття. Під час контролю знань: не послуговуються зовнішніми джерелами інформації, які заборонено використовувати під час виконання роботи; не можуть розмовляти з іншими здобувачами та порушувати режим тиші в аудиторії; мають право на отримання від викладача роз'яснень про причини отримання низької/незадовільної оцінки.